

דף כא.

לימא תיהוי נמי תיזבתא דר"ל, אמר לך ר"ל כי

אמינא אנא היכא דמקיימי מצוה אבל הכא חליצה במקום ייבום לאו מצוה היא.

א] מהא דאמרינן עדל"ת גם באופן דאפשר בחליצה, חזינן דקיום המצוה הוא הדוחה, ולא מה שעובר על העשה.

- א. בקובץ הערות (סי' י"ד) כתב לחקור בדין עשה דוחה ל"ת, אם הדחיה הוא כדי שתתקיים העשה או כדי שלא תתבטל העשה, ונ"מ באופן שלא תתקיים ולא תתבטל אם כה"ג מקרי אפשר לקיים שניהם.
- ב. והוכיח מסוגיין מהא דאמרינן עדל"ת לגבי יבום, וחליצה לא מקרי אפשר לקיים שניהם כיון דחליצה במקום יבום לאו מצוה היא, וקשה דבדאי כשחולץ אינו מבטל מצות יבום, דהא בדידה תלה רחמנא והתורה נתן לו בחירה שאם לא יחפוץ לייבם דמצי לחלוץ לה, ועל כרחך דכדי שתתקיים העשה אמרינן עדל"ת אע"ג דלא יעבור עליו כשיחלוץ ודו"ק.
- ג. ובתחילה הביא מהרמב"ן (בי"מ דף ל.) דכהן שראה אבידה בבית הקברות נימא עדל"ת, והקשה הרמב"ן הא קודם הגבהה אינו עובר על השב תשיבם וליכא עשה, ותי' דאע"ג דלא עבר מ"מ אם החזירה הרי קיים מצוה של השב תשיבם א"כ חשיב עשה לומר עדל"ת. וחזינן דגם כשלא יעבור על ביטול עשה, מ"מ בשביל קיום העשה אומרים עדל"ת.

אמר רבא רמז לשניות מן התורה מנין שנאמר כי את כל התועבות האל עשו אנשי הארץ, האל קשות מכלל דאיכא רבות, ומאי ניהו שניות וכו'.

ב] מבואר ד' מקורות בפסוקים לאיסור שניות, ונחלקו הראשונים האם ע"י הנך מקורות הוי כדברי קבלה או דאינו אלא מדרבנן בעלמא. אהל תורה.

- א. הרמב"ם בהל' אישות (פ"א ה"ו) כתב ויש נשים אחרות שאסורות מפי הקבלה ואיסורן מדברי סופרים והן הנקראות שניות מפני שהן שניות לעריות. והקשה הכס"מ למה נקט לשון מפי הקבלה הא אינו אלא מדרבנן, ותי' הלח"מ משום דילפינן להו מקראי כמבואר בסוגיין.
- ב. ובאחיזר (ח"ג סי' י"ח) הביא דרוב ראשונים נקטו דספק שניות לקולא כשאר ספק דרבנן לקולא, אבל ביראים מבואר דאזלינן לחומרא, וביאר האחיזר עפ"י הרמב"ם הנ"ל דהוי כעין דברי קבלה, וכבר כתב הטו"א במגילה (דף ה:) דספק דברי קבלה אזלינן לחומרא, אולם רוב ראשונים נקטו דגם בספק דברי קבלה אזלינן לקולא, וא"כ הרמב"ם שפסק לקולא אינו סתירה להא שכתב דהוי מדברי קבלה. אולם לשון הרמב"ם שכתב דאיסורן מדברי סופרים משמע דהוי מדרבנן לגמרי.
- ג. הנה הרמב"ם בספר המצות (שורש א') הביא שהבה"ג מנה בכלל מנין המצוות גם מצות דרבנן כמו נר חנוכה ומקרא מגילה וניחוס אבלים וכו' והקשה הרמב"ם דא"כ היה לו למנות ג"כ נטילת ידים ומצות עירוב, ובמצות ל"ת היה לו למנות עשרים ואחת נשים שהן שניות מדברי סופרים.
- ד. והרמב"ן (שם) תי' שכל גזירה שגזרו חכמים לעשות סייג דלא ליגע באיסורא דאורייתא אינה באה בחשבון הזה, דאינה מצוה בעצמה שתהא ראויה להמנות, אבל הוא גדר למצוה של תורה וחלק ממנה, והשניות כולן משום סרך הן ומטעם גזירה אסרו אותם וכמו שאמרו בגמ' יבמות דאי לאו שניות קא פגע בערוה.
- ה. ויל"ע מ"ט לא ניחא הרמב"ם בתירוצו של הרמב"ן דאינו אלא סייג בעלמא, ולהאחיזר יתכן דא"ש דיש איסור מיוחד מדברי קבלה לאסור שניות ואפילו בספיקו אזלינן לחומרא, א"כ הוי דין בפני"ע ולבה"ג היה לו למנותו ודו"ק.

ג] עוד יש פלוגתא גדולה במפרשים אי שניות הוי 'ערוה דרבנן' או דהוי איסור בעלמא בלי שיתנו לו דין ערוה לחומרא, ונ"מ אי קידושין תופסין בה אפילו מדרבנן.

- א. הטור (אה"ע סי' ט"ו) כתב וז"ל אלו שאינן בני קידושין מחמת ערוה, מהן מן התורה ומהן מדרבנן, אותם שהם מן התורה לא תפסי בהו קידושין כלל אותן שהן מדרבנן צריכות גט, עכ"ל.

- ב. הבי"י (שם) כתב דמה שכתב הטור אלו שאינן בני קידושין הוא לאו דוקא דהא אותן שהן מדרבנן הרי הווי בני קידושין, והיה לו לומר דאלו נשים אסורות משום ערוה יש מהן מה"ת ויש מדרבנן וכו'. וכן בשו"ע (שם) שינה הלשון ע"ש.
- ג. הרמ"א (דרכי משה שם) כתב דכוונת הטור דמדרבנן לא תפסי קידושין, ונ"מ דערוה דרבנן שנתקדשה לאחד, אז מדרבנן קידושין לא תפסי ואם קידשה שני צריכה גט משניהם.
- ד. אולם הקשה הרמ"א דמאי שנא מחייבי לאוין דלא מצינו בשום מקום דיהא קידושי שני תופסין בהם לחומרא. והב"ח כתב דאה"נ וצ"ל דבשניות אין קידושי שני תופסין כלל אפילו מדרבנן, ואין זה כוונת הטור ע"ש. אולם החלקת מחוקק והבית שמואל (שם) הביאו דברי הרמ"א בדעת הטור להלכה ע"ש בדבריהם, וצ"ע מ"ש מחייבי לאוין.
- ה. האחרונים ת"י [ענין קידושי ר' שמואל סי' ד', וחי' ר' נחום אות שצ"ד, וכך מתבאר שהבין הרעק"א ח"ב סי' קס"ח, והאוי"ש דלהלן, ועוד אחרונים] באופן פשוט דשניות לעריות הם גדר לעריות, וא"כ י"ל דנתנו להם דין 'ערוה מדרבנן', ונ"מ דלא תפסי מדרבנן לחומרא, אולם בחייבי לאוין אינו מענינא שלא יהא תפוס בה קידושין, דאינו דין ערוה כלל, אלא חייבי לאוין בעלמא.
- ו. בשיעורי ר' אלי' ברוך (אות ק"ט) הביא מהיראים (סי' א' וב') דאיסור שניות הוא 'תולדה דעריות', והיינו כנ"ל דיש בהו דיני ערוה מדרבנן.

ד' נ"מ בפלוגתא הנ"ל אי שניות לעריות הווי ערוה דרבנן.

- א. עיקר הנ"מ הוא אי אמרינן דלחומרא אין קידושין תופסין בהן, ולכן אע"ג דודאי צריכות גט מצד דין תורה, מ"מ מדרבנן צריכות גט אם נתקדשו לשני, ונחלקו בזה הטור והב"י, וכפשוטו נחלקו אי נתנו להם דין ערוה או לא.
- ב. עוד נ"מ מ"ט איסורי מצוה דהיינו שניות לעריות חולצות ולא מתייבמות, דהאוי"ש (הל' יבוי"ח פ"ב ה"ז) הביא מספר בשמים לראש דהטעם משום גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה [כחיי"ל דאורייתא], והאוי"ש ואחרונים הנ"ל כתבו די"ל בפשיטות דמדרבנן אין בה יבום מעיקר הדין כערוה ולא משום גזירה, ושפיר חולצת מצד הדין דאורייתא ואינה מתייבמת משום הדין דרבנן [וכעין אחות זקוקה דהוי ערוה מדרבנן ליבום].
- ג. יש עוד נ"מ מהו הדין בצרת שניה לעריות, דלפי הנ"ל נימא דנעשית 'צרת ערוה מדרבנן'. ורק רוב הפוסקים נקטו דצרתה מתייבמת, וכן מפורש בשו"ע (סי' קע"ד סעיף א') דצרת חייבי לאוין וחייבי עשה ושניות 'חולצת או מתייבמת', ולהנ"ל יתכן דחולצת משום צרת ערוה מדרבנן, ובמאירי (דף קח:) הביא שיטה כזו מליקוטי הגאונים [ונח"י ר' שמואל ונח"י ר' נחום נחקשו דלאור הנ"ל דלהטור הוי ערוה דרבנן א"כ למעשה מ"ט צרתה מתייבמת, ומ"י ד"ל דנשציל איסורא דצרת ערוה נר"ך 'איסור חייבי כריתות' ואינו מספיק מה שהיא ערוה דלא תפסי בה קידושין, וא"כ אע"ג דלגבי תפיסת קידושין ע"ס השם ערוה פועל דלא תפסי בה קידושין [וכמו שהאר"י צוה הג"ר שמעון שקלא], אצל לאשוי' דין צרת ערוה נר"ך 'האיסור' כפועל ולהגרי"ז דצרת ערוה היא 'איסור צרה' כדאי' א"ש אצל גס להחולקין י"ל כן, ועיין צ"ח נחום שהוסיף דלפ"ז י"ל דהכל מודים דנתנו לשניות דין ערוה ורק הב"י ודעימיה ס"ל דגם להפקיע תפיסת קידושין נר"ך האיסור וכלן אין זה איסורי חייבי כריתות ודו"ק].
- ד. באור שמח (הל' יבוי"ח פ"ו ה"ז) כתב עוד נ"מ בציוור של קידושי קטנה שנתקדשה באיסור לאחד מן השניות, דמאחר דכל קידושיה מדרבנן נימא דאין קידושין תופסין בה והיא עדיין מותרת לשוק דמה"ת בלא"ה אינו קידושין כלל, ומדרבנן היא ערוה מדרבנן דלא תפסי והוי כאילו לא נתקדשה, וע"ש שכתב דבודאי אין הדין כן ומוכח דתפסי גם בשניות וכו'.

דף כא:

לא אמרו כלת בתו אלא משום כלת בנו וכו'.

ד' פלוגתא הפוסקים אי לא אמרו כלת בתו אלא כשיש לו כלת בנו בתוך ביתו. אהל תורה.

- א. הקשה הריטב"א מאי קמ"ל פשיטא דזהו טעם האיסור, ותי"י דהא קמ"ל שלא גזרו על כלת בתו אלא במקום שיש בהבית ג"כ כלת בנו בפועל, והיינו דמפרשי אמוראי כגון כלתה וכו' שהיה בדורם שהיו להם כלות בבית, דאלי"כ למה הוצרכו לומר 'כגון' וכי ליכא בעלמא כלת הבת, וע"כ דר"ל דלא נאסר אלא בכה"ג.
- ב. ובשלטי גבורים כתב כן בשם הרי"ז דאף כלת בתו לא נאסרה אלא למי שהיתה לו כלת הבן וכלת הבת. וכן עיין ברבינו אברהם מן ההר.
- ג. אולם בדרכי משה (סי' ט"ו סק"ו) חולק על השלטי גבורים ופסק דכלת הבת אסורה אפילו אם אין לו כלת הבן, וכן משמע מהרמב"ם והשו"ע שסתמו בזה.